

Grænser, barrierer og broer

Computermedieret kommunikation og kulturmøder i synkrone online arbejdsfællesskaber

Nortvig, Anne Mette; Christiansen, René B.; Karlsen, Asgjerd Veia; Spante, Maria; Wicke, Kurt

Published in:
Det tredje språket

Publication date:
2015

Document Version
Early version, also known as pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Nortvig, A. M., Christiansen, R. B., Karlsen, A. V., Spante, M., & Wicke, K. (2015). Grænser, barrierer og broer: Computermedieret kommunikation og kulturmøder i synkrone online arbejdsfællesskaber. In M. Engebretsen (Ed.), *Det tredje språket: Multimodale studier av interkulturell kommunikasjon i kunst, skole og samfunnsliv* (1 ed., Vol. 1, pp. 267-281). Portal Forlag. <http://www.portalforlag.no/produkt.php?id=172>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DET TREDJE SPRÅKET

Multimodale studier av interkulturell kommunikasjon
i kunst, skole og samfunnsliv

Portal Akademisk

I serien Portal Akademisk utgir vi vitenskapelige monografier og antologier. En oversikt over bøkene i serien finner du på: portalforlag.no/akademisk.

Det tredje språket

Multimodale studier av interkulturell
kommunikasjon i kunst, skole og samfunnsliv

MARTIN ENGBRETSSEN (RED.)

PORTAL

© Portal forlag 2015

ISBN: 978-82-8314-035-4

Boken har fått støtte fra Universitetet i Agder, Fakultet for humaniora og pedagogikk

Design: Rune Eilertsen

Omslagsdesign: Rune Eilertsen

Trykk: Dardedze holografija, Latvia

Font: Minion Pro 10,5/13.3

Papir: Scandia Ivory 90gr/m2

Alle henvendelser om denne boken kan rettes til:

Portal forlag AS

Agder Allé 4

4631 Kristiansand

www.portalforlag.no

post@portalforlag.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller fotografi-loven eller i strid med avtaler inngått av KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

■ Innhold

Forord	9
--------	---

Et multimodalt perspektiv på kulturmøter	11
MARTIN ENGBRETSSEN	

Kulturmøter i kunst- og kulturliv

Melankoli i vinterland	34
------------------------	----

En studie av Hisham Zamans filmer Vinterland (2007) og
Før snøen faller (2013)

ADRIANA MARGARETA DANCUS

Grenseoverskridende formidling på YouTube	49
---	----

Digital historiefortelling som interkulturell kommunikasjon

MARTIN ENGBRETSSEN

Flerstemte kulturmøter	64
------------------------	----

Multimodal integrering i et gospelkor

HILDEGUNN MARIE TØNNESSEN SCHUFF

Øversett, oversatt, prisbelønt: 83

Nils-Aslak Valkeapää mellom samisk og skandinavisk

BJARNE MARKUSSEN

Møter, makt og multimodale fortellinger 103

En studie av et digitalt fortellingsformat anvendt i en migrasjonskontekst

INGER HAUG

Kulturmøter i arbeids- og forretningsliv

Fra norsk språk og kultur til internasjonal samhandling 124

Bedrifiers nettsider på norsk og engelsk

SISSEL MARIE RIKE

I'm lovin' it på websites 140

En komparativ undersøgelse af en global kampagne i multimodal belysning

IBEN BREDAHL JESSEN & NICOLAI JØRGENSGAARD GRAAKJÆR

Dialog og dominans i Marte Meo-veiledning 158

**INGRID KRISTINE HASUND, ELI-MARIE DRANGE, GRO-RENÉE RAMBØ,
JAN SVENNEVIG OG KARI VIK**

Læring i Praksis: Praksis i Læring 177

Tilegnelse af sygeplejefaglig kultur gennem multimodal interaktion

MALENE KJÆR

En porsjon om gangen 196

Multimodal koordinering i samtaler med andrespråksbrukere

JAN SVENNEVIG

Kulturmøter i skole- og samfunnsliv

Med musikal i bagasjen 212

Erfaringer fra et internasjonalt musikkprosjekt

RANDI MARGRETHE EIDSAA

Reconstructing Africa in performance 230

The “cultural encounter” revisited

TORMOD WALLEM ANUNDSSEN

Bilder og bildeforbud i skolens religionsfag 247

En analyse av lærebøker for KRL og RLE

SISSEL UNDHEIM

Grænser, barrierer og broer 267

Kulturmøder og computermedieret kommunikation i online synkrone arbejdsfællesskaber

ANNE-METTE NORTVIG, RENÉ B. CHRISTIANSEN,
ASGJERD VEA KARLSEN, MARIA SPANTE OG KURT WICKE

Kulturmøter på religiøse nettsider 282

En sosialemiotisk analyse av dialogiske rom i trossamfunns nettpresentasjoner

ANNE M. FOSS

Religiøs og sekulær begrundelse gjennom
visuel argumentation 297

Et møte mellom forskjellige uttryksmidler i en offentlig debat

AF ANITA HOLM RIIS

Oppmerksom tilstedeværelse i stille rom 311

Fortolkninger av multimodal kommunikasjon i ei flerkulturell
mindfulnessgruppe i en zen-tradisjon

ELISABET HAAKEDAL

Forfatterinformasjon 331

■ Forord

Livet i et moderne samfunn kan knapt tenkes uten kulturmøter på en rekke arenaer. Mennesker med ulik kulturbakgrunn møtes på skoler og helsestasjoner, i forretnings- og organisasjonslivet, i frivillighetsarbeid og i kunsten. Slike møter rommer både muligheter og utfordringer, og ofte er utfordringene knyttet til kommunikasjonsproblemer. Velfungerende kommunikasjon kan være avgjørende for å utvikle forståelse, respekt og samhandling på tvers av kulturgrenser. Det gjelder enten kulturgrensene er knyttet til etnisitet, religion, alder, arbeidserfaring eller annet.

Kommunikasjon på tvers av kulturgrenser omfatter ofte andre uttrykksmidler – andre modaliteter – enn bare ord. Kroppsspråk, bilder, musikk og berøring benyttes når ordene alene ikke strekker til. Når vi ikke deler samme forståelsen av ord og begreper, vil vi gjerne utvikle elementer av et «tredje språk», et multimodalt språk som ikke bygger på faste koder, men mer på intuisjon, livserfaring og øyeblikkets muligheter. Men hvordan fungerer egentlig slike sammensatte kommunikasjonsformer? Virker de alltid forløsende på forståelsen og samspillet mellom menneskene? Eller kan de også føre til ytterligere forvirring?

Denne boka består av en rekke studier som behandler disse viktige spørsmålene, både teoretisk og empirisk. Alle artiklene handler om multimodal kommunikasjon i situasjoner preget av kulturmøter. Men forfatterne benytter forskjellige teorier og metoder, og det er mange arenaer for kulturmøter som undersøkes – fra terapeutiske samtalesituasjoner via korsang til digital kommunikasjon i ulike nettmedier. Slik gir boka et rikt og mangefasettert – og utpreget humanistisk – bidrag til den store offentlige samtalen omkring det flerkulturelle samfunn og dets utfordringer.

Boka er et resultat av forskningssatsingen *Multimodalitet og kulturendring* (Multikul) ved Universitetet i Agder. Satsingen har fått øremerkede tildelinger fra moderinstitusjonen gjennom de fem siste årene, fra høsten 2010 til sommeren 2015. Om lag 25 forskere ved UiA – hovedsakelig fra Fakultet for humaniora og pedagogikk – har i denne perioden gjennomført en rekke studier av forholdet mellom sammensatte, komplekse tekster og ytringer på den ene siden og et samfunn og en kultur i hurtig endring på den andre. Noen har arbeidet innen det estetiske feltet, andre innen utdanningsfeltet, mens en tredje gruppe har hatt medier og samfunnsliv som sitt undersøkelsesfelt. I de fleste prosjektene som er gjennomført, har også forskere fra andre institusjoner, og til dels andre nordiske land, deltatt som

samarbeidspartnere. Satsingen har ført til en lang rekke bøker og artikler, hvorav denne er blant de siste i rekken.

Forfattergruppen bak denne utgivelsen omfatter både unge og veletablerte forskere, både UiA-ansatte og kolleger fra andre skandinaviske universiteter og høyskoler. Gruppen representerer en rekke disipliner og fagområder, fra lingvistikk og litteraturvitenskap via kunsthøgskole og pedagogikk til medievitenskap og visuell kultur. Boka representerer dermed et kulturmøte i seg selv, noe som har inspirert til en formidlingsform som er forklarende, eksplisitt og disiplinoverskridende. Boka kan derfor leses av forskere, studenter og andre som er interessert i temaer knyttet til kulturmøter og interkulturell kommunikasjon, uavhengig av hvor de har sin faglige bakgrunn.

Som redaktør for boka vil jeg rette en stor takk til alle som har bidratt til å realisere utgivelsen. Det gjelder i første rekke alle forfatterne, som har brukt raust av sin tid og sin kompetanse til å delta på seminarer, lese hverandres manus og ikke minst skrive sine egne tekster i en rekke versjoner og utkast. Det har vært en langvarig, men svært givende, lærerik og sosial prosess, der et to-dagers artikkelseminar på Strand Hotel Fevik i juni 2014 står som et faglig-sosialt høydepunkt. Dernest går takken til Universitetet i Agder, som har støttet prosjektet økonomisk både gjennom forskningssatsingen Multikul og gjennom sin ordning for trykkestøtte. Portal forlag, med forlagssjef Andreas Aase i spissen, skal ha takk for en meget effektiv og kompetent forlagsprosess, der forlagets fagkonsulent, språkvasker, designer og andre i redaksjonen har styrket både det vitenskapelige og det bokfaglige nivået i prosjektet. Til slutt vil jeg takke alle mine kolleger i Multikul-miljøet for oppmuntringer og gode innspill underveis i prosjektperioden og for en god del hyggelig og faglig velgjørende selskapelighet.

Martin Engebretsen

Kristiansand, 11. mars 2015

■ Grænser, barrierer og broer

Kulturmøder og computermедieret kommunikation i online synkrone arbejdsfællesskaber

Anne-Mette Nortvig, René B. Christiansen, Asgjerd Veia Karlsen, Maria Spante og Kurt Wicke

INDLEDNING OG KONTEKST

Udover at være hinandens naboer har Norge, Sverige og Danmark modersmål, der ligger ganske tæt på hinanden. Alligevel ses det ofte, at især unge mennesker vælger at kommunikere på engelsk, når de skal tale med hinanden på tværs af grænserne (Delsing og Lundin-Åkesson, 2005; Lund, 2011), og mens en del unge ses tage til nabolandene for at arbejde, er det ikke tilsvarende hyppigt, at de tager uddannelse i nabolandene. Med et større EU-projekt *Grænseoverskridende Nordisk Undervisning* (GNU) har målet været at imødekomme nogle af disse udfordringer ved at etablere både praktiske, strukturelle og ledelsesmæssige muligheder for, at skoleklasser i grundskolen kan arbejde sammen og lære på tværs af de tre landes grænser. Nogle af de helt overordnede mål for projektet har således været at udvikle grænseoverskridende undervisningsmodeller i Norden, der kunne mindske de mentale og praktiske barrierer for en øget integration mellem de nordiske landes uddannelsessystemer, at undersøge, hvordan nye digitale teknologier kunne understøtte et grænseoverskridende undervisningssamarbejde mellem nordiske skoler, samt at udvikle konkrete faglige undervisningsforløb, der kunne afvikles i et fælles samarbejde mellem nordiske lærere i fagene dansk/svensk/norsk, samfundsfag/historie, natur/teknik/teknologi og matematik. (Se flere detaljer om hele projektet, dets deltagere og fag på <http://projektgnu.eu/>).

Denne artikel bygger på et af delprojekterne i dette overordnede GNU-projekt og udgøres af et samarbejde, der foregik mellem skoleklasser i Norge, Sverige og Danmark i fagene historie og samfundsfag med elever, lærere og tilknyttede forskere i årene 2011–2014. De første år var der tre klasser med i historie-/samfundsfagsgruppen, og det sidste år opskaleredes samarbejdet til fem klasser på tværs af landene. Artiklen her fokuserer på det delmål, der beskæftiger sig med digitale teknologier

som understøttelse af dette grænseoverskridende undervisningsarbejde. Vi har bl.a. i projektet været optagede af at undersøge, hvordan det digitale samarbejde fik betydning for samarbejdet med og synet på de andre elever i naboklasserne, og artiklen forsøger derfor at besvare spørgsmålet: *Hvilken rolle spiller computermедieret kommunikation i kulturmøder i en online kontekst, og hvilken betydning kan dette have for synet på 'den anden'?*

I projektet sås der sprog- og kulturmøder både mellem eleverne, mellem lærerne og mellem forskerne samt på tværs af disse grupper, ligesom der for eleverne naturligvis opstod kulturmøder i forhold til undervisningens stofområder. Lærergrupperne og forskerne, der deltog i projektet i de tre lande, mødtes enkelte gange fysisk, men hovedparten af samarbejdet foregik online. Lærerne planlagde undervisningen sammen, og især i de indledende faser deltog forskerne aktivt i dette samarbejde, hvorefter lærerne planlagde mere selvstændigt i de senere faser, mens vi som forskere fulgte med fra sidelinjen med efterfølgende interviews i alle tre lande. Eleverne mødte imidlertid aldrig hinanden fysisk, men de skrev og talte sammen gennem bl.a. blogs og videokonferencer, hvor de diskutererede de multimodale produktioner, som de delte med hinanden, samt fremlagde, samarbejdede om og diskutererede de planlagte faglige områder i faget. Det har været helt naturligt, når der deltog elever med tre forskellige sprog, også at have et fokus på dialog. Ifølge Riis, (2006: 60) handler dialog om processer, som bør være præget af lydhørhed og åbenhed for den andens synspunkter. Med dialog forstås et verbalt samspil, hvor to eller flere deltagere deler erfaringer og ideer. Eleverne har i dette projekt fået erfaringer med onlinedialoger, hvor det har været en didaktisk intention, at dialogen skulle føre til både en faglig merværdi (ellers var der ingen grund til at etablere sådanne vanskelige forhold, for at en dialog kan komme i stand) og en indsigt i andres synspunkter og måder at anskue den samme sag på.

Den empiri, der genereredes i nærværende projekt, bestod af observation af undervisning og lærersamarbejde omkring denne (hvoraf nogle af timerne, der foregik i videokonferencer, blev optaget); endvidere bestod den af interviews med lærerne og af uformelle interviews med eleverne udover en stor mængde elevproducerede film samt blogkommentarer og diskussioner i forbindelse hermed. Dette blev analyseret af forskere i de respektive lande og sammenholdt og diskuteret på tværs. (En mere detaljeret struktur for hele forløbet i historie-/samfunds-fag kan ses i Spante mfl., 2014.).

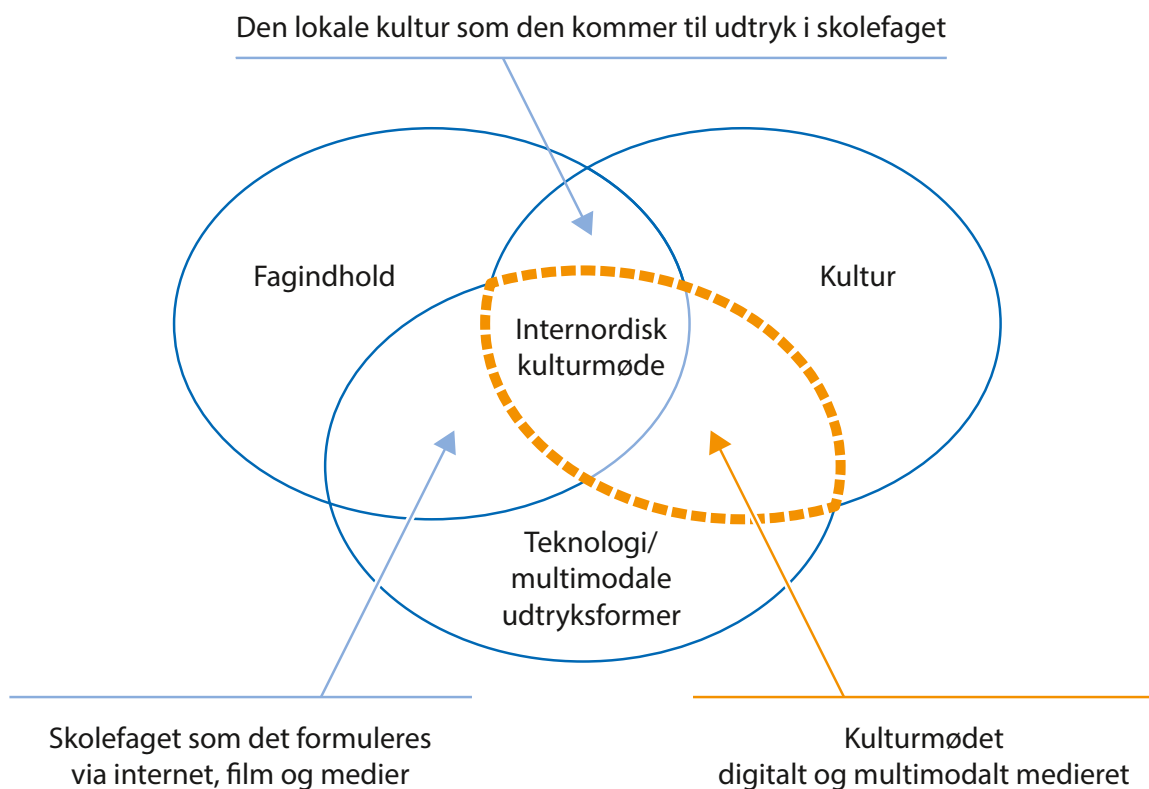
Den empiri, vi vil basere denne artikel på, stammer hovedsageligt fra de synkrone møder, som eleverne havde i foråret 2013, og fra de interviews med lærerne, der blev gennemført efterår/vinter 2013/14, men med et kort udblik til elevernes indledende asynkrone samarbejder i foråret 2012.

For at belyse artiklens spørgsmål indleder vi med en skitsering af projektet, som det kommer til udtryk i et kulturmødeperspektiv i en digitalt medieret kontekst,

og vi præsenterer feltet *computer-mediated communication* (CMC) til forståelse af, hvad der særligt kendetegner den kommunikation og det samarbejde, der foregår online. Herefter opridser vi med et perspektiv fra den symbolske interaktionisme den betydning, den computermedierede samtale kan have for synet på den anden, når – til forskel fra almindelige møder – denne anden ikke er fysisk til stede, og man samtidig også kan se sig selv på computerskærmen. Gennem eksempler og citater fra elevernes samarbejde og fra interviews med lærerne afslutter vi artiklen med at diskutere dette computermedierede samarbejdes bidrag til læring i både fagligt og kulturmøderelateret perspektiv.

KULTURMØDERNE I EN TEKNOLOGIMEDIERET KONTEKST

I GNU-projektet foregik der således kulturmøder på mange niveauer både i forhold til fagenes indhold, til de andre elever og til den kultur, der blev udviklet her. Med nedenstående model vil vi forsøge at give et overblik over, hvordan disse forskellige elementer spillede sammen og tilsammen bidrog til kulturmødet:

Model 1. Teknologimedieret kulturmøde

I GNU-projektet blev klasser fra tre lande med hver deres kultur, sprog og traditioner for fag og fagindhold koblet sammen med andre klasser via teknologi. Den øverste venstre cirkel illustrerer derfor faget historie-/samfundsfags fagindhold på et særligt

klassetrin og i et særligt emne. Den højre cirkel henviser til den kultur, der kommer til udtryk i hvert af de tre lande, mens fællesmængden mellem de to øverste cirkler henviser til den del af kulturen, der behandles i skolen. Gennem brug af teknologi og de dermed muliggjorte online synkrone møder mellem eleverne indførtes derfor også i projektet en opmærksomhed på digitale samarbejdsmuligheder og multimodale udtryksformer, ligesom der i fællesmængden mellem fag og teknologi tilførtes et nyt indholdsområde i de lokale klasser, der handlede om brug af teknologi til arbejde med og formidling af fagligt stof.

Endelig ser vi i området mellem de lokale kulturer og brugen af teknologi en fællesmængde, der handler om kulturmødet mellem eleverne, og giver mulighed for samtaler om, hvordan teknologien (ikke) virker, og om nødvendigheden af multimodale udtryksformer (billeder, lyd og chat), når man skal formidle stof til mennesker med anden fx kulturel og sproglig baggrund end én selv, og i det hele taget en samtale i et kulturmøde, som ikke nødvendigvis drejer sig om kulturmøde, men alligevel bidrager til læring om det. Dette orange område er der, hvor kulturmøderne foregår på 'det multimodale sprog'. Her forstår vi det sproglige kulturmøde som en multimodal aktivitet, det vil sige medieret på flere måder. Denne del af modellen vil vi nu se nærmere på nedenfor.

COMPUTERMEDIERET KOMMUNIKATION I KULTURMØDET

Computermedieret kommunikation kan forstås som den samtale, der kan etableres ved brug af mindst to elektroniske *devices*, og den kan således finde sted, uden at man nødvendigvis opholder sig på samme fysiske sted. Ny fagdidaktisk forskning i grundskolen har vist, at i disse onlinemiljøer er det essentielt, at lærere og elever benytter sig af så mange kanaler til kommunikation som muligt. Det kan være både en chatfunktion og brug af tale, billeder og mail på en og samme tid, og man kan derfor mene, at computermedieret kommunikation i en pædagogisk kontekst har brug for en definition med fokus på læring: »CMC (*in education*) covers communicative transactions that use as many channels of communication as possible in the attempt of reaching the educational purpose of CMC, namely mediating understanding among the participants regardless of boundaries in distance« (Christiansen, 2014). Denne definition indeholder en pædagogisk dimension og er derfor velegnet, når det drejer sig om computermedieret kommunikation og uddannelse. Alle former for kommunikation er medierede, så computermedieret kommunikation sætter alene fokus på, at noget kommunikation medieres via digitale kanaler, såsom computere, platforme og internet. Computermedieret kommunikation som felt er ikke normativ, i den forstand at forskningen skulle være optaget af, om kommunikation medieres *bedre* via digitale kanaler end ved face-to-face interaktioner. Tværtimod er forskningen på dette område optaget af at vinde viden om, hvordan menneskers

kommunikation medieres via computere, og hvordan især forståelse kommer i stand i disse medierede kontekster. Praksisnære studier i uddannelsessystemet og på arbejdspladser har fx vist, at i lærings- og forståelsessituationer er almindelig face-to-face kommunikation mere effektiv end computermedieret kommunikation (An og Frick, 2006; Ean, 2010). På den anden side giver nye, digitale teknologier nye muligheder for at kommunikere og lære (Groff, 2013), og dette har også været præmissen i GNU-projektet. Ved hjælp af digitale teknologier – både synkrone og asynkrone – har det været intentionen at skabe nye, innovative undervisnings- og læringssituationer. Allerede tidligt i projektførelsen så vi i de synkrone møder, at en flæthed af kommunikationsmuligheder optimerede forståelsen mellem både lærere og elever, for deltagerne tilkendegav, at det ikke var tilstrækkeligt, at man ved de synkrone møder kunne se og høre hinanden, men at lejligheden til også at bruge skriftsproget – enten i form af skriftlig chat eller af dokumenter, hvor man skrev sammen – optimerede mulighederne for at forstå hinanden. Den måde, vi har forstået computermedieret kommunikation på i GNU-projektet, har derfor normalt betydet, at både billede, film, lyd og skriftmuligheder har været benyttet. At deltage i et sådant teknologirigt miljø giver adgang til en række læringspotentielle aktiviteter. Ifølge Beetham, (2013: 41) kan man pege på fem former for læringsaktiviteter, der kan foregå i online synkrone læringsmiljøer:

- 1) at arbejde sammen med andre
- 2) at opdage
- 3) at udvikle og dele ideer
- 4) at løse problemer og udvikle teknikker og strategier
- 5) at indsamle, optage og redigere.

Med det meste synkrone onlineværktøj er det muligt at udføre disse fem aktiviteter, hvilket også var tilfældet med Adobe Connect, som var det system, der blev anvendt i projektet. I forhold til etableringen af nye møder er særlig punkt 1 og 3 centrale, men alle var aktuelle, når elever arbejdede sammen. Adobe Connect gav eleverne mulighed for at se hinanden på video, for at snakke og skrive sammen og for at dele filer og samarbejde om digitale produkter.

Synkrone onlineteknologier eller -værktøjer er komplekse, og de indeholder på en gang både 'affordances' og 'constraints' – lidt hurtigt oversat 'muligheder' og 'begrænsninger'. Med affordance-begrebet sigter vi til den potentielle adfærd, som teknologien muliggør og direkte inviterer brugeren til at benytte sig af (Preece mfl., 2007: 33). Som et eksempel kan nævnes chatfunktionaliteten, som var umiddelbart tilgængelig, og som kunne understøtte et onlinemødes brug af billeder og tale på modersmål. Med begrebet constraints mener vi de vanskeligheder eller begrænsninger, som en given teknologi også kan generere. Chatten kunne 'fryse', og lyden hakke eller danne ekko, så det kommunikative budskab, som systemet

burde muliggøre, alligevel ikke nåede frem til de andre. På en og samme tid virker en teknologisk affordances og constraints ind på den kommunikation, der foregår. Uden de teknologiske muligheder kommer kommunikationen ikke i stand, men på samme tid bevirker forskellige begrænsninger, som også er inkluderet i samme teknologi, at kommunikationen i perioder har vanskelige vilkår eller helt afbrydes.

Computermedieret kommunikation er således en måde at etablere kulturmøder på på tværs af geografisk afstand, og computermedieret kommunikation kan foregå både synkront og asynkront. Der kan peges på store forskelle mellem disse (jf. fx Nortvig, 2014), og vi vil her se nærmere på den måde at kommunikere på, som kommer til udtryk, når mennesker arbejder sammen og oplever mødet på samme virtuelle sted på nettet uafhængigt af tid.

COMPUTERMEDIERET KOMMUNIKATION SOM SPEJL I MØDET

Mennesker er, ifølge symbolsk interaktionisme (Blumer, 1969; Mead, 1934; Strauss 1978), som udgangspunkt interesserede i at indgå i fællesskaber, og det er netop i sådanne, at man også finder ud af, hvem man selv i virkeligheden er. Den måde, andre mennesker reagerer på ens handlinger på, og den måde, man indgår i samtaler med dem på, udpeger for en selv, hvordan man opfattes, og hvilke muligheder man derpå har for at fortsætte de fælles aktiviteter. Når andre fx reagerer med tavshed på det, man siger, vil man normalt straks give sig til at tolke grunden til denne og senere tage med i overvejelserne, hvordan man undgår dette næste gang. Dette sker, ved at man så at sige sætter sig i den andens sted og ser på sig selv og situationen i det hele taget som med den andens øjne (Blumer, 1969).

Den særlige situation, der defineres i et online synkront møde, kommer til udtryk i det, at eleverne ikke alene kan se hinanden i mødet; via computerens kamera kan de på skærmen også se sig selv tale og bevæge sig. Eleverne kan altså ikke alene *opleve* sig selv som del af et møde, de kan også *se* selve mødet *udefra*, som det ville se ud for andre, der ikke deltog i det. Hermed bidrager computeren multimodalt til at spejle elevernes deltagelse i et fællesskab, så det ikke kun opleves som deltagelse, men også kan fastholdes som tingsliggørelse (Wenger, 1998) på samme tid, og computeren giver dermed mulighed for at deltagelsen bliver lagret som en filmoptagelse, der kan genses efterfølgende.

Netop i kulturmødesammenhæng er muligheden for løbende refleksion over samtalen en styrke: Da eleverne taler med hinanden på hvert sit modersmål, kan de have svært ved at forstå det, de andre forsøger at formidle; derfor skal der hele tiden under samtalen foretages løbende vurderinger af, om man – set fra den andens perspektiv – udtrykker sig tydeligt nok både med hensyn til fx volumen, artikulation, gestik og vokabular. Den fordobling af mødet, hvor det altså både opleves og kan observeres udefra på én gang, kan ses som en nødvendig kompensation for det

forhold, at eleverne ikke kan se hinanden i øjnene og ad denne vej få indikationer til en tolkning af, hvorvidt de gensidigt forstår hinanden (Friesen 2014). I den kendte kultur med fx fælles sprog, historie, symboler, humor og omgangstone er denne refleksive tolkning af egne udtryksformer i langt mindre grad nødvendig, fordi samstemningen i gruppen (det, Blumer kalder for 'joint actions') er sket i forvejen. I modsætning hertil vil samstemning i nye grupper først skulle *etableres*, og i endnu højere grad i nye grupper uden fælles sprog som mediator i samstemningsprocessen.

Dette så vi i GNU-projektet bl.a. i det asynkrone samarbejde, når eleverne meget ofte på bloggen forholdt sig og opfordrede hinanden til at udtrykke sig multimodalt, når de skulle fremlægge projekter for personer, der talte et andet sprog:

»Filmene havde bra bilder og bra tekst men vi skjønnte ikke språket når dere snakket.«
(Norske elever)

»Nästa gång ni gör en film till några som inte pratar norska tycker jag ni får tänka på att prata högre och tydligare. Lägg även text där det står vad ni säger. :-)« (Svenske elever)

I begyndelsen af projektet havde lærerne planlagt tid til præsentationer af eleverne, de lokale steder og historie på tværs af grænserne, og de havde opfordret eleverne til at bruge multimodale udtryk i dette arbejde i form af talt sprog/sang, skriftligt udtryk, film eller billeder, hvilket tydeligt hjalp på forståelsen af formidlingen af budskaberne i den computermedierede kommunikation. Når dette manglede, blev det efterspurgt af eleverne også senere i projektet.

Kulturmøderne med de andre om faget

Både i det asynkrone og det synkrone arbejde var eleverne meget optagede af at gøre sig forståelige for hinanden ved at forklare og diskutere begreber og sammenligne de forskellige sprog, men også ved at gribe til andre modaliteter end det talte sprog, når teknikken eller sproget udgjorde vanskeligheder for samarbejdet. Mens eleverne i samfundsfag arbejdede synkront med et tema, *Børns Rettigheder i 1900-tallet*, var de inddelt i grupper i de respektive lande og arbejdede sammen med grupper fra de to andre lande. Eleverne sad således i hvert sit klasselokale og delte skærm med hinanden ved hjælp af Adobe Connect. Med udgangspunkt i spørgsmål, som de stillede til hinanden, arbejdede grupperne sammen og diskuterede de forskellige svar. Spørgsmålene lød fx:

Hvordan levede børn i forrige århundrede? Hvilke ligheder og forskelle kan I finde mellem de tre nordiske lande? Hvad er der blevet gjort for at forbedre børns rettigheder i løbet af dette århundrede?

Eleverne satte altså fagligt fokus på både at belyse forskelle imellem de nordiske lande, forskelle gennem tiden og parallelle forløb mellem landene. Selvom det ofte viste sig, at de fik store tekniske problemer med bl.a. ekko, hvilket gjorde, at det var endnu vanskeligere for dem at forstå det, der blev sagt, var de meget motiverede og ivrige for at samarbejde, så de fandt på alternative løsninger for at fortsætte mødet.

Fx brugte de chatfunktionen i Adobe Connect, hvor forhandlinger om procedurer for samarbejdet kunne komme til udtryk, ligesom usikkerhed om det faglige indhold kunne deles med de andre, og eleverne kunne hjælpe hinanden med at forstå det :

Svensk gruppe: »*Vem börjar att berätta?*«

Dansk gruppe: »*Vi kan begynde.*«

Svensk gruppe: »*Vad är reform.*«

Dansk gruppe: »*Reform er det vi snakket om i stad, hehehe vet egentlig ikke helt selv. :)*«

Svensk gruppe: »*Okej.*«

Andre steder så vi, at eleverne på grund af de sproglige vanskeligheder og forskelle netop fandt ud af, at der findes fælles fænomener bag begreberne:

Elev 1: »*Vad är stortinget?*«

Elev 2: »*Det är deras riksdag.*«

Der opstår en kort forvirring, og næste spørgsmål lyder:

»*Men dom gör väl samma sak?*«

Her opdager eleverne altså forskellen mellem *tegnet* (riksdag/storting) og det *betegnede* (der, hvor man tager beslutninger om love). Arbejdet med ligheder og forskelle gav således mulighed for, at eleverne fik øje på centrale begreber og fænomener. Ofte så vi eleverne være meget opmærksomme på netop begreber og på, at det kan være vanskeligt for de andre at forstå dem. De kunne således sætte sig i hinandens sproglige sted og fx hjælpe hinanden med at oversætte eller bare at tale meget langsomt og tydeligt:

Norsk gruppe: »*Skal vi lese for dere om skammekroken?*«

Svensk gruppe: »*Nej, vad är det?*«

Norge fortæller tydeligt og langsomt, hvad det er. Ved brug af ordet slem spørger den svenske gruppe: »*Hva er slem?*«

Og de norske forklarer: »*Slemma, är elaka.*«

BROER BLIVER TIL BARRIERER

Dialog som begreb betegner sproglige processer, som bør være præget af lydhørhed og åbenhed for den andens synspunkter (Riis 2006: 60). Når eleverne i nærværende projekt prøvede at tolke hinandens budskaber, gav de som nævnt ofte udtryk for, at de havde behov for skriftlig støtte gennem chatten for at kunne føle sig sikre på, at de blev forstået og forstod den anden. Helt så ædle var deres hensigter dog ikke altid, for vi så dem også drille hinanden og lege med sproget ved at give den andens ord en anden betydning:

Tre grupper skal arbejde synkront sammen. En af grupperne sidder og synger og fjoller i stedet for at arbejde. De svenske elever vil have dette stoppet og skriver derfor i chatten »Slut!« – hvilket er umiddelbart forståeligt på alle tre sprog. En af de danske elever siger ordet 'slut' på engelsk, og alle (særligt danskerne) griner. (Kommenteret udskrift fra videokonferencesamtale mellem elever i tre lande).

Særligt når de tekniske rammer for samarbejdet truede med sammenbrud, forhindrede det eleverne i at arbejde seriøst med faget, og de begyndte i stedet ofte at fjolle, synge eller chatte om andet end det faglige indhold. Fx ses det i dette observationsnotat fra en videosamtale mellem eleverne i de tre lande, hvordan eleverne på flere planer samtidig skifter mellem at tale om idoler, fag, teknik og underforståede kulturelle tilhørsforhold:

»Danskarna frågar varför det inte går att kopiera in text i dokumentet.«

I bakgrunden skriver en norsk elev med stora bokstäver på den svarta tavlan.

De norska eleverna svarar att de vet inte hur man kopierar in text i dokument. Ett eko ligger där hela tiden.

»Visst är Justin Bieber bra!« Säger de norska eleverna (det står Justin Bieber på den svarta tavlan) de danska eleverna gör tummen ner och den norska flickan tror knappt sina öron.

I chatten skriver de 'vi elsker han!!'

Svenskarna kommer på och de vinkar till de andra.

»Glädjer ni er till jul?« Frågar de norska eleverna.

De svenska eleverna laddar upp sin presentation. De norska laddas återigen upp.

»William fyller år idag!« Säger de svenska eleverna och pekar på en av sina klasskamrater.

Tillykke skrivs i chatten.

De svenska eleverna sjunger för sin klasskompis.«

I elevernes arbejde med *Børns Rettigheder i 1900-tallet* viste det sig, hvor vigtigt det var at arbejde med en afgrænset og veldefineret opgave for at reducere noget af den kompleksitet, der opstod i det grænseoverskridende samarbejde. I lige så høj grad viste det sig vigtigt at håndtere de tekniske værktøjer og funktionaliteter i systemet for at skabe muligheder for social interaktion (Säljö, 2005; Wenger, 1998) og udnytte både de lærings- og kulturmødemæssige potentialer i det grænseoverskridende arbejde.

Motivationen for samarbejdet hos eleverne syntes nemlig langsomt at blive mindre, fordi ekkoet og støjproblemerne varede ved. De begyndte at tale mere med hinanden i deres eget land og mindre via skærmen. Eleverne klagede over lyd kvaliteten, men ingen formåede endeligt at løse disse problemer i løbet af projektet. I næsten alle de synkrone møder opstod der således vanskeligheder, så det blev svært for eleverne at forstå indholdet i det, der blev fremlagt. Samtidig blev det også tydeligt, at lærerne gav forskellige instruktioner til eleverne, så der opstod uenighed i grupperne om, hvad de forventedes at lave. Dette var uventet, for lærerteamet havde velfungerende dialoger på forhånd, og lærerne var enige om, at de havde et fælles billede af det faglige forløb. Alligevel kom dette forskelligt til udtryk under afviklingen af undervisningen i de tre lande.

Computerne som medie kom således som nævnt til at fungere både som bro til og barriere for kulturmøderne, men det gjorde modersmålene og lærersamarbejderne også. På grund af computere, internet, lærernes samarbejde og (næsten) fælles sprog kunne eleverne mødes om et fagligt stof på tværs af grænser, men disse broer udgjorde samtidig vanskelighederne i kulturmødet, fordi teknikken kunne svigte, sprogene af og til ikke var helt så lette at forstå alligevel, og lærerne ikke altid var fuldstændig enige om, hvordan den tavse og kulturelt baserede viden bag undervisningen skulle komme til udtryk i klassen på tværs af landene.

Men ligesom barriererne ikke var til at overse, var samarbejdets succes ligeledes tydelig at få øje på – måske særligt fordi begge dele fastholdtes via computermediet.

BARRIERER BLIVER TIL BROER

Et fremtrædende træk i vores empiri fra klasserumsobservationerne, lærerinterviewene og elevernes møde i de forskellige virtuelle rum viste, at både lærere og elever gav udtryk for, at de betragtede, tolkede og reflekterede over 'den anden' i samarbejdet. I relation til dette spillede teknologien en meget stor rolle for, hvordan denne anden blev set, netop fordi teknologien både kunne formidle men også i høj grad kunne forhindre et møde, hvor den anden kunne ses i et klart lys. I samarbejdet med de andre på tværs af grænser gav lærerne således udtryk for, at den måde, man ser på de andre på, har betydning også for den opfattelse, man får af sig selv og sin egen kultur, og for det indtryk, man gerne vil give den anden (Goffman, 1959), og vi så ofte lærerne reflektere over dette:

»Man får bara insikt genom möte med andra människor.« (Svensk lærer)

»Jag tror att barnen är nyfikna på andra barn, helt enkelt, och är han snygg, är dom roliga, gör dom samma saker som jag', där är ju dom tänker jag.« (Svensk lærer)

»Altså nogle af dem var sådan lidt overraskede over, at 'de er jo nærmest ligesom os jo!' Jeg ved ikke, hvad de havde forestillet sig, men der var nogle, der sagde bagefter, 'nå, men de var jo meget sådan som vores klasse-agtig'.« (Dansk lærer)

Nogle af lærerne pegede på, at fordi eleverne skulle fremlægge arbejde for andre, som de ikke kendte i forvejen, og som desuden havde svært ved at forstå sproget, anstrengte de sig særligt for at fremstå dygtige og velforberedte i de andres øjne, ligesom de forventede, at de andre ville gøre:

»Dom hade kanske inte varit lika tydliga [hvis ikke de havde skullet fremlægge for en anden klasse i et andet land]. De hade inte varit lika noga att skriva exakt manus och texterna under och att göra det så tydligt för att någon annan skulle förstå.« (Svensk lærer)

»[De bliver jo] satt i grupper og de må jo samarbeide med noen andre. Det er nok med å hjelper til. De skjærer seg. For det er jo flaut å bare sitte der og ikke ha forberedt seg i det hele tatt.« (Norsk lærer)

»Du bliver nødt til at tage stilling til det, og du er nødt til at sætte dig ind i det, der bliver sagt, fordi du skal altså svare den person, der sidder der, ikk'. Man kunne godt forestille sig, at hvis du ser en eller anden svensk [film] eller hører noget svensk tekst læst op eller sådan noget, så kan man jo godt sidde og være ligeglad og melde sig ud og bare lade være med at høre efter. Men det kan du ikke rigtig her, for du er ligesom tvunget til det: Der sidder ligesom nogle andre personer og venter på, at du giver et svar, ikk'.« (Dansk lærer)

At de andre sad og ventede på svar var meget tydeligt i de computermedierede samtaler, for deres ansigter var synlige på computeren, ligesom ens eget var, og hvis man viste sig ligeglad eller meldte sig ud, kom også dette til udtryk på skærmen både for de andre og også for én selv.

Forskellige forståelser af barriererne

Både de sproglige vanskeligheder og elevernes egen tydelige deltagelse i møderne så altså ud til at kunne fungere som særlige broer til kulturmøderne, fordi det opfordrede eleverne til at skærpe sig og fremstå lidt mere velforberedte og dygtigere end ellers, ligesom det bevirkede en sproglig opmærksomhed mod både det fremmede og elevernes eget sprog. Da de fleste af møderne mellem elever og lærere fandt sted i Adobe Connect, fik den digitale teknologi som nævnt stor betydning for, hvordan samarbejdet kunne foregå, og hvordan kulturmødet kunne udvikle sig. Men ikke mindst *tolkningen* af teknologien påvirkede samarbejdet i og etableringen af denne sociale verden (Strauss, 1978), som kulturmødet udgjorde. Teknologiens sammenbrud eller forhindringer kunne af eleverne tolkes som opfordring til pjat og leg og kulturmøder på ikkeplanlagte og ikkefaglige måder, mens de hel- eller delvise sammenbrud af lærerne normalt tolkedes som destruktion eller alvorlige forhindringer for mødet:

»Så vi bruker jo fortsatt Adobe Connect. Og det eh ... har dessverre vært litt sånn tungvint men samarbeidet med danskene har vært kjempespennende. Vi har jo lært mye av hverandre, hatt mye kontakt, vi har snakka sammen nesten hver eneste uke, mest på mail da. Eh ... Fordi Adobe, det er ikke alltid det har vært helt oppe.« (Norsk lærer)

Lærerne oplevede, at Adobe Connect blev et dårligt mødested, fordi det ikke altid 'var oppe' og derfor kunne resultere i, at mødet ikke fungerede:

»... men når jeg fikk Adobe igjen, følte jeg liksom at alt ramla sammen igjen. Jeg var veldig frustrert for jeg følte at de lærte ikke så mye av det. Jeg forventer på en måte at det læringsutbytte, det å lære seg et annet språk, lære å samarbeide og med noen andre fra et annet sted, det er på en måte ting jeg ønsker at de skal lære av hverandre og lære sammen. Men når vi har brukt Adobe Connect så blei det sånn derre hm ... fordi jeg synes ikke det er noe godt læringssted å lære.» (Norsk lærer)

»Vi skulle holde møde sidste torsdag, mig og min danske kollega, omkring det her forløb, der er startet i dag, og det – der gik der også helt ged i det der Adobe Connect, der var ikke noget lyd: De kunne ikke høre os i Sverige. Så det endte med, at det blev en chat i stedet for. Jeg tror, jeg snakkede i telefon med ham Hasse oppe i Sverige i ti minutter den dag.» (Dansk lærer)

Her blev det tydeligt, hvordan de multimodale affordances, som var nødvendige for de grænseoverskridende synkrone møder, også fungerede som hindringer for kulturmøderne, mens de i de tilfælde, hvor både teknologien og det didaktiske oplæg fungerede, gav mærkbar merværdi i undervisningssituationen:

»Jeg synes, at det virkede, som om at de var lidt ekstra motiverede, fremfor at jeg bare havde taget en svensk tekst med og sagt, at nu skulle vi læse den. Jeg var faktisk lidt overrasket over, hvor gode de var, synes jeg.» (Dansk lærer)

Når målet var at øge forståelsen for og lære af hinanden på tværs af grænser, blev teknologien brugt på mange forskellige måder. Gennem samarbejdet lærte både elever og lærere samtidig, hvilken betydning selve teknologien har for forståelse og motivation. De tilkendegav, at de så dette som et udtryk for autentisk undervisning, fordi teknologien gav muligheder for direkte feedback og umiddelbart tilbød multimodale muligheder for at vælge mange kanaler at kommunikere ad, så forståelsen kunne øges på begge sider: Hvis de andre så ud til ikke at forstå, hvad man sagde, kunne man forsøge at skrive det, understøtte med en tegning, tale langsommere, tættere på mikrofonen osv. Forståelsen for, hvordan teknologiens multimodalitet kunne anvendes til at skabe bedre forudsætninger for kommunikation, blev betydningsfuld for et reelt møde, hvor kulturelle ligheder og forskelle deltes i en læringssituation i skolen i en nordisk kontekst.

OPSUMMERING: MULTIMODAL COMPUTERMEDIERET KOMMUNIKATION OG BETYDNINGEN FOR SYNET PÅ DE ANDRE

I projektet så vi således, at eleverne både lærte noget om historie-/samfunds-fag, om teknologi og om kultur, men at der lærtes ved forskellige tilgange. Lærerne i projektet havde (i projektets asynkrone fase) planlagt undervisning for eleverne,

hvor indholdet var valgt med henblik på den lokale historie, kultur og samfundsforhold, gennem fremlæggelser og deling af dette med børn fra andre lande, mens det på samme tid var målet, at eleverne også skulle få indblik i, hvordan de samme tematikker kom til udtryk fra det andet lands perspektiv. Tilgangen til læring om kultur og samfundsforhold i skandinaviske lande blev altså designet didaktisk, så eleverne lærte om kultur i digitale multimodale kontekster, men samtidig lærte eleverne netop om kulturmøder ved at indgå i dem, så de fik øje på sammenfald og forskelle i sprog, syn på fag, skolernes forskellige ringetider, elevernes forhold til deres lærere, når de fx fik hjælp af dem i de tværnationale grupper, osv.

I det grænseoverskridende kulturmøde fik både elever og lærere lejlighed til ikke bare at deltage i et kulturmøde og lære noget om de andre og deres kultur, men på grund af de affordances – og constraints – som lå i de multimodale kommunikationsmuligheder, kunne mødet fastholdes og spejles, så den enkeltes bidrag og deltagelse blev tydelig også for vedkommende selv. På samme vis havde de multimodale kommunikationsmuligheder den fordel, at der, når der var vanskeligheder med at forstå eller at blive forstået, kunne gribes til andre modaliteter for at lette forståelsen. Kommunikationsproblemer blev altså ikke bare konstateret, men kunne forsøges udbedret ved forholdsvis let at skifte modalitet. De multimodale digitale muligheder indbød derfor i høj grad til en refleksion over kommunikationen som sådan, mens den foregik.

Når teknologien som nævnt ikke altid dannede den ønskede bro mellem nabolandene, så vi både, at deltagerne blev meget frustrerede, hvilket var den mest almindelige reaktion, men vi så også, at kulturmøder og samarbejde opstod på tværs og på trods af teknologien enten i forsøg på at løse problemer eller i en udnyttelse af situationen til at lave pjat, sjov og drilleri i de enkelte lande eller mellem dem – sådan som det ofte ses i klasser på mellemtrinnet på tidspunkter, hvor undervisningen ikke afvikles som planlagt. Teknologien sås således danne både bro og barriere til kulturmødet, men af og til kunne selve barrieren også virke som bro.

LITTERATUR

- An, Yun-Jo og Theodore Frick 2006. »Student Perceptions of Asynchronous Computer-Mediated Communication in Face-to-Face Courses«. *Journal of Computer-Mediated Communication* 11/2.
- Beetham, Helen 2013. »Designing for Active Learning in Technology-Rich Contexts«. Helen Beetham og Rhona Sharpe (red.). *Rethinking Pedagogy for a Digital Age: Designing for 21st Century Learning*: 31–48. London: Routledge.
- Blumer, Herbert 1969. *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. London: University of California Press.
- Christiansen, René B. 2015/in press. »Designing Learning Resources in Synchronous Learning Environments – some Considerations and Examples«. *IARTEM (International Association for Research on Textbooks and Educational Media)*, Conference Volume for the 12th Conference held in Ostrava, autumn 2013.
- Delsing, Lars-Olof og Katarina Lundin Åkesson 2005. *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. København: Nordiska ministerråde
- Ean, Lee Cheng 2010. »Face-to-face Versus Computer-mediated Communication: Exploring Employees' Preference of Effective Employee Communication Channel«. *International Journal for the Advancement of Science and Arts* 1/2.
- Friesen, Norm 2014. »Telepresence and Tele-absence: A Phenomenology of the (In) visible Alien Online«. *Phenomenology & Practice* 8/1: 17–31.
- GNU-projektet (forskningsartikler fra projektet): <http://projektgnu.eu/artikler.asp>.
- Goffman, Erving 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday.
- Groff, Jennifer 2013. *Technology-rich Innovative Learning Environments*. OECD.
- Lund, Jørn 2011. »Hvad skal vi med de nordiske sprog og sprogene i Norden i globaliseringens tidsalder?« *Språk i Norden* 42/1.
- Mead, George Herbert 1934. *Mind, Self, & Society: from the Standpoint of a Social Behaviorist*. London: University of Chicago Press.
- Nortvig, Anne-Mette 2014. »E-Learning in Poly-Topic Settings«. *Electronic Journal of E-learning* 12/2: 206–215.
- Preece, Jenny, Yvonne Rogers og Helen Sharp 2007. *Interaction Design: Beyond Human-Computer Interaction* (Second ed.). West Sussex, England: John Wiley & Sons, Ltd.
- Riis, Anita H. 2006. *Kulturmødets hermeneutik: En filosofisk analyse af kulturmødets forudsætninger*. Gylling: Forlaget Univers.
- Säljö, Roger 2005. *Lärande i praktiken: Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Spante, Maria, Anne-Mette Nortvig, René B. Christiansen og Asgjerd Karlsen 2014. »Cross-border Collaboration in History among Nordic Students: A Case Study

about Creating Innovative ICT Didactic Models». *IAFOR Journal of Education* 2/2: 55–86.

Strauss, Anselm Leonard 1978. »A Social World Perspective«. *Studies in Symbolic Interaction* 1: 119–128.

Wenger, Etienne 1998. *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. New York: Cambridge University Press.

■ Forfatterinformasjon

Tormod Wallem Anundsen (f. 1967) er førsteamanuensis i musikk ved Universitetet i Agder. Han er medlem av forskergruppa *Kunst i kontekst* ved UiA, og han har i sitt doktorgradsprosjekt forsket på afrikanske innvandremusikere i Norge. Siden 2011 har Anundsen ledet et tverrestetisk masterprogram i kunstfag.

Rene B. Christiansen (f. 1967) er ph.d. i uddannelsesforskning og lektor ved Educationlab: Forskningsprogram for Teknologi og Uddannelsesudviklinger, University College Sjælland i Danmark. Han har skrevet en række artikler og bøker om didaktik og blended learning, e-learning og læreruddannelse. De seneste år har han særligt været optaget af empiriske og teorigenererende metodologier (Grounded Theory og Design-Based Research) og udvikling af undervisnings- og uddannelsesdesigns, hvor digitale teknologier spiller en særlig rolle.

Adriana Margareta Dancus (f. 1980) er førsteamanuensis ved Universitetet i Agder. Hun forsker i skjæringsfeltet mellom filmvitenskap, kulturstudier og litteraturvitenskap og har konsentrert seg om nordisk film fra de siste tjue årene. Dancus har vært spesielt opptatt av emosjonenes rolle i byggingen av fellesskap gjennom film og filmers evne til å iscenesette emosjonelle tablåer av betydning for nasjonen.

Eli-Marie Drange (f. 1972) er førsteamanuensis i spansk språkvitenskap ved Universitetet i Agder. Hun forsker på ungdomsspråk på norsk og spansk med fokus på samtaleanalyse og multimodal interaksjonsanalyse. De siste årene har hun også arbeidet med bruk av digitale medier i undervisning og læring.

Randi Margrethe Eidsaa (f. 1957) er førsteamanuensis i musikkpedagogikk ved Universitetet i Agder. Hun underviser i musikkdidaktikk, musikkhistorie og komposisjon og har ledet en rekke større kunstneriske prosjekter for profesjonelle kunstnere i samarbeid med barn og ungdom. Eidsaa har tidligere arbeidet med prosjekter i skjæringsfeltet mellom musikk og religion.

Martin Engebretsen (f. 1961) er professor i språk og kommunikasjon ved Universitetet i Agder. Han har skrevet en rekke bøker og artikler om temaer i møtefeltet mellom språkvitenskap og medievitenskap. De seneste årene har interessen særlig vært

rettet mot anvendelser av sammensatte – multimodale – uttrykk i ulike medier og samfunnsskontekster.

Anne M. Foss (f. 1974) er ph.d.-student ved Universitetet i Agder. Hun er utdannet språkviter med sosialsemiotikk som hovedfelt. Det pågående avhandlingsarbeidet hennes plasserer seg innen multimodalitetsteori og handler om religiøse diskurser på nett.

Nicolai Jørgensgaard Graakjær (f. 1972) er professor MSO i medieformidlet kommunikation ved Aalborg Universitet. Han har skrevet og redigert en rekke bøker og artikler indenfor emneområderne reklameestetik, tværmedial kommunikation og socialpsykologi med særlig fokus på betydningen af lyd i forskellige settings.

Elisabet Haakedal (f. 1955) er professor i religionspedagogikk ved Universitetet i Agder. Hun har utgitt en rekke publikasjoner om temaer i møtefeltet mellom religionsvitenskap, teologi og pedagogikk. De seneste årene har hun særlig utforsket multimodale elevtekster fra skolefagene kristendomskunnskap, KRL og RLE, blant annet i lys av teori om kulturell hukommelse.

Ingrid Kristine Hasund (f. 1969) er førsteamanuensis i engelsk lingvistikk ved Institutt for fremmedspråk og oversetting, Universitetet i Agder. Hun er også forsker ved Avdeling for barn og unges psykiske helse ved Sørlandet sykehus og arbeider med forskning og fagutvikling i skjæringsfeltet mellom språk og psykisk helse.

Inger Haug (f. 1951) er førstelektor ved Høgskolen i Hedmark, Campus Hamar. Hun har arbeidet med interkulturelle møter, digitale fortellinger og majoritetsmakt i ulike sammenhenger og har publisert flere artikler innen denne tematikken. For tiden utforsker hun hvordan endringsteorier kan hjelpe oss å forstå majoritetsfortellingenes vedvarende dominans i samfunnet.

Iben Bredahl Jessen (f. 1974) er lektor i medieformidlet kommunikation ved Aalborg Universitet. Hun har publicert artikler i tidsskrifter og antologier indenfor områderne reklame og medieestetik, herunder særligt i relation til digitale mediers æstetik og tværmedial kommunikation.

Asgjerd Veia Karlsen (f. 1949) er førstelektor ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold. Hun arbeider med pedagogikk og digitale medier med vekt på tilpasset opplæring og spesialundervisning, og hun har utgitt flere bøker og artikler knyttet til disse temaene. De seneste årene har hun særlig vært opptatt av alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK).

Malene Kjær (f. 1977) har en ph.d.-grad i multimodale interaktionsstudier og er ansatt på Aalborg Universitet. Hun har skrevet en række artikler og bogkapitler om sygeplejestuderendes identitetsdannelsesproces, når de er i klinisk praksis. Her er det især spændingsfeltet mellem det større diskursive aspekt og de multimodale interaktioner undersøgt ud fra en mikroetnografisk optik, der er hendes fokus.

Bjarne Markussen (f. 1965) er førsteamanuensis i nordisk litteraturvitenskap ved Universitetet i Agder. Han har publisert artikler og bøker om litteratur og multimodal kunst, og har blant annet redigert antologien *Lydspor. Når musikk møter tekst og bilder* (Portal forlag 2015).

Anne-Mette Nortvig (f. 1971) er lektor ved University College Sjælland i Danmark. Hun er uddannet cand.theol. og ph.d.-studerende ved Aalborg Universitet med et projekt om e-læring og professionsidentitet i professionsuddannelser. Hun har skrevet lærebøger og artikler til bl.a. læreruddannelsen og har gennem de seneste år koncentreret interessen om IT og didaktisk design i professionsuddannelser.

Gro-Renée Rambø (f. 1972) er førsteamanuensis i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Agder. Hun har skrevet flere bøker og artikler om temaer innenfor språkhistorie, språksosiologi, språkkontakt og diskursanalyse. De siste årene har hun også interessert seg for fagdidaktikk i grunnskolelærerutdanningene.

Anita Holm Riis (f. 1967) er adjunkt i uddannelsesvidenskab ved Syddansk Universitet i Danmark. Hun er blandt andet forfatter til bogen «Kulturmødets hermeneutik» og har med omdrejningspunkt i særligt en række tyske, filosofiske teorier skrevet artikler om kultur, identitet, religion, dialog og kulturmøde – ofte anvendt i forhold til konkrete problemstillinger i sundheds- og uddannelsessektoren.

Sissel Marie Rike (f. 1952) er statsautorisert translatør og universitetslektor ved Universitetet i Agder. Hun har særlig arbeidet innenfor feltet fagoversetting og har i senere år interessert seg spesielt for flerspråklig nettbasert virksomhetskommunikasjon. Rike har per 2015 permisjon fra sin stilling ved Universitetet i Agder.

Hildegunn Marie Tønnessen Schuff (f. 1979) er høyskolelektor og stipendiat i psykologi og interkulturelle studier ved Ansgar Teologiske Høgskole. Hun forsker innenfor kultur- og samfunnspsykologi, på temaer relatert til integrering og interkulturell kommunikasjon, og er særlig opptatt av flerkulturelle barn og unge og deres identitetsutvikling, mestring og psykiske helse. Hun har tidligere publisert artikler om flerspråklighet, forsoning blant flyktninger samt dans og korsang i ulike kulturelle og religiøse kontekster.

Maria Spante (f. 1967) er fil.dr. i Teknik och Kultur, undervisar och forskar i informatik på Högskolan Väst i Trollhättan. Hon har publisert ekstensivt inom temat IT och lärande med specifik inriktning på social och teknisk interaksjon i tekno-pedagogiska sammanhang. De senaste åren har fokus legat på lärares kompetensutveckling kopplat till digitaliseringen av skolan och samhället.

Jan Svennevig (f. 1962) er professor i språklig kommunikasjon ved Universitetet i Oslo og temaleder ved forskningssenteret MultiLing – Senter for flerspråklighet ved samme institusjon. Han forsker på språk og kommunikasjon i samtaler, særlig innenfor temaer som forståelse i andrespråkssamtaler, kommunikasjon på arbeidsplassen og pragmatiske partikler.

Sissel Undheim (f. 1974) er førsteamanuensis i religionsvitenskap ved Universitetet i Bergen, der hun underviser i fagdidaktiske emner på PPU og i lektorutdanningen. Undheim har tidligere skrevet om det multimodale religionsbegrepet i læreverk for RLE og arbeider blant annet med bruk av bilder i religionsundervisningen og i skjæringsfeltet populærkultur, barn, ungdom og religion. Hun er redaktør for bindet *Romersk religion* i Bokklubbens serie *Verdens hellige skrifter* og har også publisert artikler om romersk religion og kristendom i senantikken.

Kari Vik (f. 1955) er utdannet sykepleier, sosiolog og Marte Meo-terapeut. Hun arbeider som forsker og veileder ved Avdeling for barn og unges psykiske helse ved Sørlandet sykehus i Kristiansand og har også en delstilling i sped- og småbarnsteamet ved samme avdeling. Doktoravhandlingen hennes omhandler fødselsdepresjon og Marte Meo-veiledning. Vik er spesielt opptatt av det tidlige samspillet mellom spedbarn og omsorgsgiver og har publisert artikler og bokkapitler om emnet.

Kurt Wicke (f. 1951) är adjunkt vid Institutionen för Individ och Samhälle vid Högskolan Väst. Han undervisar mest i lärarutbildningen med fokus på samhällskunskap, ämnesdidaktik och pedagogisk filosofi. Hans forskning avser konstruktionen av medborgare och demokrati i läroböcker för gymnasiet.